

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบัน มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น เพื่อให้มีมาตรฐานการศึกษาทัดเทียมกับมาตรฐานของโลกลำดับต่อไปสู่การเพิ่มคุณค่าของปวงชนชาวไทยอีกทางหนึ่งด้วย โดยรัฐต้องให้ความสนใจและจัดระบบการควบคุมคุณภาพจนสามารถเข้าถึงระดับการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกด้าน สร้างจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติงานให้กับข้าราชการทุกระดับ มีการบริหารจัดการเป็นระบบ มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ซึ่งสามารถทบทวนและตรวจสอบได้มากขึ้น (บรรจง จันทมาศ. 2541 : 18) การจัดการศึกษาควรจัดหลากหลายวิธี หลายระดับ ตั้งแต่อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาโดยไม่คิดค่า ใช้ถ่ายและสนับสนุนส่งเสริมให้ศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยให้มากขึ้น

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นส่วนราชการที่มีหน้าที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของชาติ หลักสูตรการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน ให้สามารถออกไปเป็นแรงงานเพื่อหาเลี้ยงชีพได้ทันทีด้วย (เสรี ราชโรจน์. 2531 : 20) การศึกษาในระดับนี้ โรงเรียนจัดการเรียนการสอนตามความฉันทาคติความต้องการและที่เน้นมากคือความพึงพอใจของผู้เรียนตามความสามารถและสติปัญญาโดยได้กำหนดเป็นนโยบายให้กรมสามัญศึกษาเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่จัดอย่างมีคุณภาพในการปฏิบัติงานซึ่งพบปัญหา ความจำเป็นที่จะต้องกำหนดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ.2539 (กรมสามัญศึกษา. 2539 : 21) เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน เป็นคู่มือในการประเมินมาตรฐานโรงเรียน ซึ่งได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

กรมสามัญศึกษาได้ปรับปรุงคู่มือการกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน เมื่อปี พ.ศ.2539 โดยได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนและคู่มือการประเมินมาตรฐานโรงเรียนเป็นฉบับปรับปรุงครั้งที่ 5 ซึ่งประกอบด้วย 7 หมวด คือ

หมวดที่ 1 การบริหารทั่วไป

หมวดที่ 2 งานธุรการ

หมวดที่ 3 งานวิชาการ

หมวดที่ 4 งานปกครองนักเรียน

หมวดที่ 5 งานบริการ

หมวดที่ 6 โรงเรียนกับชุมชน

หมวดที่ 7 การบริหารอาคารสถานที่

งานธุรการ เป็นงานที่มีความสำคัญงานหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนในโรงเรียนเกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ (เจือ หมายเจริญ, 2526 : 497) งานธุรการเป็นศูนย์กลางของการบริหารที่สนับสนุนให้หมวดงานอื่น ๆ มีประสิทธิภาพต่อการดำเนินงานการศึกษาของโรงเรียนทั้งมวล (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์, 2526 : 353) เป็นงานที่สนับสนุนส่งเสริมให้การดำเนินงานของโรงเรียนประสบความสำเร็จ ซึ่งกล่าวโดยสรุปคืองานธุรการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหา จัดใช้ ดูแลและให้บริการเพื่อนำมาซึ่งความสะดวกของหน่วยงานในองค์กร (วิชัย สุวรรณจินดา, 2537 : 11) แม้ว่าการงานธุรการจะไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนโดยตรง แต่ก็มีส่วนช่วยให้การดำเนินการต่างๆ ในโรงเรียนเป็นไปด้วยความสะดวก คล่องตัวมากขึ้น เช่น งานทะเบียนครูและลูกจ้าง งานการเงิน งานพัสดุ การซื้อ การจ้าง การเบิกจ่ายพัสดุ การดูแล บำรุงรักษาวัสดุและครุภัณฑ์ในโรงเรียน ซึ่งถือได้ว่างานธุรการเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เปรียบได้กับแขนขาของการบริหารโรงเรียน เป็นเรื่องสนับสนุนโรงเรียนให้เป็นสถานที่ให้บริการทางวิชาการได้อย่างรวดเร็ว (นันทน์ ถินาวงศ์, 2526 : 76) ในโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่นั้น ผู้บริหารโรงเรียนใช้เวลาส่วนมากในการบริหารงานธุรการทั้งนี้เพราะงานอื่นจะราบรื่นเรียบร้อยเพียงใด ต้องอาศัยความพร้อมของงานธุรการ การเงินและการบริการ (ภิญโญ สาธร, 2523 : 460) งานธุรการนั้น แม้ว่าจะไม่ได้เป็นงานหัวใจของการดำเนินงานของโรงเรียน แต่ในทางปฏิบัติมักจะมีผลสำคัญในฐานะเป็นหน่วยบริการการเรียนการสอนและยิ่งกว่านั้นความคิดผลในการดำเนินงานด้านธุรการยังเป็นที่ประจักษ์ว่าด้านครูสอนและการบริการนักเรียนเป็นอันมาก ดังนั้นจึงปรากฏว่าไม่ว่าโรงเรียนใด สถาบันใด งานธุรการจึงได้รับการสนใจใส่ใจยิ่งกว่างานที่เป็นหัวใจหรือจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของสถาบันนั้น (พนัส หันนาคินทร์, 2524 : 282)

งานธุรการมีลักษณะงานเป็นเรื่องของระเบียบกฎเกณฑ์และการที่เกี่ยวข้องกับเอกสาร การ จัดซื้อจัดจ้าง การควบคุมจำหน่ายพัสดุและระเบียบต่างๆ เกี่ยวกับการเงินและการงบประมาณ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบจะต้องปฏิบัติงานให้ถูกต้อง เป็นระเบียบเรียบร้อย ต้องมีความแม่นยำในระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน มีความซื่อสัตย์สุจริตและได้รับการอบรมเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์เป็นอย่างคึกคักก่อน แต่สภาพความเป็นจริงของการปฏิบัติงานธุรการในโรงเรียนมัธยมศึกษาในปัจจุบันพบว่ามิใช่ไปสรรคและปัญหาหลายประการ ซึ่งพอสรุปโดยสังเขปดังนี้

1. การวางแผนงานธุรการ พบว่าการวางแผนงานในการบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ยังขาดการงานแผนที่ดี (กนก จันทรวงจร. 2523 : 78)
  2. งานสารบรรณ พบปัญหาและสาเหตุของปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ประจำ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ซึ่งมักจะแก้ปัญหาโดยมอบหมายให้ครู-อาจารย์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน ฉะนั้นจึงขาดทักษะเฉพาะอย่าง เช่นงานพิมพ์ดีด การจัดระบบการเก็บเอกสาร และการทำลายเอกสาร (กรมสามัญศึกษา. 2533 : 1-4)
  3. งานบริหารงานธุรการ พบว่ามีปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอและไม่เคยปรากฏว่า โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในส่วนภูมิภาคแม้แต่โรงเรียนเดียว ที่ได้รับอัตราฝ่ายบุคลากร ส่งเสริมสนับสนุนการสอนครบตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) กำหนด (เสรี ลาขโรจน์. 2531 : 125)
  4. งานการเงินและการบัญชี โรงเรียนจัดทำบัญชีไม่ครบ กว้างขวางบัญชีผิดพลาดและไม่เป็นปัจจุบัน โรงเรียนบางแห่งแต่งตั้งเจ้าหน้าที่คนเดียวเป็นผู้รับผิดชอบทั้งงานการเงินและการบัญชี ปัญหาที่เกิดขึ้นนับเป็นเรื่องที่เกิดจากตัวบุคคล (กรมสามัญศึกษา. 2531 : 8-30)
  5. งานพัสดุ จากการรายงานของหน่วยงานตรวจสอบภายใน กรมสามัญศึกษาว่า โรงเรียนจัดทำบัญชีพัสดุและทะเบียนครุภัณฑ์ไม่เป็นปัจจุบัน การจัดซื้อจัดจ้างไม่ถูกต้องตามระเบียบฯ ขั้นตอนและพบว่าขาดบุคลากรที่ขาดความรู้ความชำนาญด้วย (กรมสามัญศึกษา. 2531 : 1-34)
  6. งานทะเบียนและสถิติข้าราชการและลูกจ้าง พบว่าโรงเรียนไม่มีกรวางแผนการจัดระบบข้อมูลบุคลากร ข้อมูลบุคลากรไม่เป็นปัจจุบัน ไม่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง และการจัดทำทะเบียนและสถิติข้าราชการและลูกจ้างไม่เป็นปัจจุบัน (กรมสามัญศึกษา. 2531:1-34)
  7. การประเมินผลงานธุรการ พบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่ ไม่มีการประเมินผลงานธุรการ โดยผู้บริหารอ้างว่าไม่มีเวลา มีงานล้นมือ หรืออ้างว่าได้มอบหมายงานให้ผู้อื่นรับผิดชอบไปเสียแล้ว ไม่รู้เรื่องจึงทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงานธุรการ (เสรี ลาขโรจน์. 2531 : 248)
- โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ประเมินมาตรฐานโรงเรียนประจำปีการศึกษา 2541 ปรากฏว่าในหมวดงานธุรการ 7 ด้าน ด้านที่ได้คะแนนต่ำที่สุดคือด้านการประเมินผลงานธุรการ คะแนนเฉลี่ย 3.23 และด้านที่ได้คะแนนสูงสุดคือด้านที่ 6 งานทะเบียนและสถิติข้าราชการและลูกจ้างคะแนนเฉลี่ย 4.05 คะแนนรวมทั้ง 7 ด้านอยู่ที่ ระดับ 3.71 (เก็บถางงานสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์. 2544 : 1)

จากสภาพปัจจุบันดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าปัญหาการปฏิบัติงานธุรการ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษามีรากฐานจริง และเชื่อว่าปัญหาที่พบบ่อยนี้ยังต้องได้รับการแก้ไข

อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกันกับการบริหารงานธุรการในปัจจุบันที่ต้องใช้เทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้อย่างมาก และเป็นที่ยกย่องว่าปัญหาข้อสงสัยผลกระทบต่อการพัฒนาและปรับปรุงงานด้านอื่นๆ ด้วย ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่รับผิดชอบการบริหาร โรงเรียน และงานธุรการ ทั้ง 7 ด้าน จึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหามาตรการปฏิบัติงานธุรการ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้มีความเข้าใจและรับทราบแนวทางพัฒนางานในหน้าที่ของผู้บริหาร และเป็นข้อมูลสารสนเทศในการปรับปรุงพัฒนางานธุรการของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหามาตรการปฏิบัติงานธุรการในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา ฝ่ายธุรการและหัวหน้างานธุรการ
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัญหาการปฏิบัติงานธุรการในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายธุรการและหัวหน้างานธุรการ
3. เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานธุรการในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีขนาดแตกต่างกัน

สมมติฐานของการวิจัย

1. โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์มีปัญหาการปฏิบัติงานด้านธุรการอยู่ในระดับมาก
2. ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้างานธุรการมีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหามาตรการปฏิบัติงานด้านธุรการแตกต่างกัน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานธุรการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อที่จะได้นำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาแก้ไข พร้อมทั้งวางแผนในการปฏิบัติงานธุรการต่อไป
2. เป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายธุรการ

และหัวหน้างานธุรการที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงการบริหารงานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

3. เปรียบเทียบเทคนิคสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานธุรการของโรงเรียนมัธยมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

4. เป็นข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด กรมสามัญศึกษา และกระทรวงศึกษาธิการ ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของ การปฏิบัติงานธุรการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายแนวปฏิบัติของกรมสามัญศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการปฏิบัติงานธุรการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 68 คน ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายธุรการ จำนวน 68 คน และหัวหน้าธุรการ จำนวน 68 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ รวมทั้งสิ้น 204 คน ปีการศึกษา 2546

2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือกลุ่มประชากร

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สถานภาพ จำแนกเป็น

3.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

3.1.2 ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายธุรการ

3.1.3 หัวหน้างานธุรการ

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการปฏิบัติงานธุรการในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ ใน 7 ด้าน ดังนี้

3.2.1 การวางแผนงานธุรการ

3.2.1 การบริหารงานธุรการ

3.2.2 การบริหารงานสารบรรณ

3.2.4 การบริหารการเงินและการบัญชี

3.2.5 การบริหารงานพัสดุ

3.2.6 การบริหารงานทะเบียนและสถิติข้าราชการและลูกจ้าง

3.2.7 การประเมินผลงานบุคลากร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การปฏิบัติงานธุรการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับภารกิจ การบริหาร โรงเรียน ด้านธุรการ เพื่อสนับสนุนงานด้านอื่นๆ ให้แก่โรงเรียนมากที่สุด และบรรลุวัตถุประสงค์ ของงาน ซึ่งประกอบงานต่างๆ 7 ด้าน คือ
  - 1.1 การวางแผนงานธุรการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล ระเบียบแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับงานธุรการ และการจัดทำแผนงานธุรการ
  - 1.2 การบริหารงานธุรการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ การจัดบุคลากรและการจัดสำนักงาน
  - 1.3 งานสารบรรณ หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการลงทะเบียนรับ-ส่ง เอกสารและ หนังสือราชการ การโต้ตอบหนังสือราชการ การเก็บรักษาและการทำหมายเหตุราชการ และการ จัดบริการเกี่ยวกับงานสารบรรณ
  - 1.4 งานการเงินและการบัญชี หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการทำหลักฐานการเงิน และการบัญชี การเก็บรักษาเงิน เอกสารการเงิน การใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบ
  - 1.5 งานพัสดุ หมายถึงการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้าง การจัดทำบัญชีวัสดุ ทะเบียนครุภัณฑ์ การบำรุงรักษา การปรับปรุง การตรวจสอบพัสดุประจำปี การจำหน่ายพัสดุ และการจัดทำทะเบียนที่ราชพัสดุ
  - 1.6 การบริหารงานทะเบียนและสถิติข้าราชการครูและลูกจ้าง หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำทะเบียนประวัติข้าราชการครูและลูกจ้าง การจัดทำหลักฐาน การปฏิบัติราชการ
  - 1.7 การประเมินผลงานธุรการ หมายถึง ดำเนินการเกี่ยวกับการประเมินผล การปฏิบัติงาน มีหลักฐานการตรวจสอบได้ การวิเคราะห์ผลการประเมินและนำผลประเมินไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนางาน
2. ปัญหาการปฏิบัติงานธุรการ หมายถึง ข้อขัดข้องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการบริหารงาน ธุรการ ซึ่งก่อให้เกิดความผิดพลาด ความล่าช้า ไม่เป็นระเบียบ และไม่เป็นที่พึงพอใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. แนวทางแก้ปัญหาคือการปฏิบัติงานธุรการ หมายถึง วิธีการหรือแนวทางในการที่จะ ขจัดข้อขัดข้องต่างๆที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานธุรการเพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปด้วยความ ถูกต้อง รวดเร็วและพึงพอใจแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

4. เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง มาตรฐานการปฏิบัติงานธุรการทั้ง 7 ด้าน ใน โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์
5. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา หรือผู้รักษาการ ในตำแหน่ง หัวหน้าสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์
6. ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายธุรการ หมายถึง บุคคลที่ดำรงตำแหน่งหรือรักษาการ ในตำแหน่งผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่และผู้ช่วยผู้อำนวยการ โรงเรียน ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบการบริหารงานในฝ่ายธุรการของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดบุรีรัมย์
7. หัวหน้างานธุรการ หมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานธุรการ จากผู้บริหาร โรงเรียน
8. การจัดขนาดโรงเรียน จัดออกเป็น 4 ขนาด (สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์. 2544 : 4) ดังนี้

ขนาดเล็ก	มีนักเรียน 1 - 499 คน
ขนาดกลาง	มีนักเรียน 500 - 1,499 คน
ขนาดใหญ่	มีนักเรียน 1,500 - 2,499 คน
ขนาดใหญ่พิเศษ	มีนักเรียน 2,500 คน ขึ้นไป